

THE BOMBAY WEIGHTS AND MEASURES ACT, 1932.

(Bom. XV of 1932.)

मुंबई वजने व मापे अधिनियम, १९३२.

अनुक्रमणिका.

प्रस्ताव ना.

भाग १.

प्रारंभिक.

कलमें	पान
१. लघु संज्ञा	४११
२. व्याप्ति व सुरुवात	४११
३. व्याख्या	४१२

भाग २.

वजने व मापे यांची प्रमाणे.

४. प्रमाणभूत वजने व मापे	४१२
५. मूळ प्रमाणे	४१३
६. मूळ प्रमाणांची अभिरक्षा	४१३
७. दुय्यम प्रमाणे	४१३
८. दुय्यम प्रमाणांची अभिरक्षा व ती बरोबर आहेत किंवा नाहीत हे पडताळून पाहणे	४१३
९. चालू प्रमाणे	६१४
१०. वजन करण्याची व मापण्याची साधने	४१४
११. [रद्द केले.]	४१४
११-अ. विवक्षित व्यापारांसाठी वजने व मापे वापरणे	४१४
१२. प्रमाणभूत वजने व मापे यांव्यतिरिक्त इतर वजने व मापे वापरण्यास मनाई	४१४
१२-अ. अधिक किंवा कमी मापण्याची किंवा स्वीकारण्याची रूढि निरर्थक समजणे.	४१५

भाग ३.

वजने व मापे बरोबर आहेत किंवा नाहीत हे पडताळून पाहणे व त्यांवर
शिक्षा व ठविणे.

१३. वर्णन	४१५
१४. वजने व मापे यांवर शिक्षे व ठविणे व ती बरोबर आहेत किंवा नाहीत हे पडताळून पाहणे	४१५

कलमें.	पान.
१५. बरोबर आहे किवा नाही हे पडताळून न पाहिलेले व शिक्का न वठविलेले वजन करण्याचे किवा मापण्याचे साधन वापरण्यास मनाई	४१५
१६. बरोबर आहे किवा नाही हे पडताळून न पाहिलेले व शिक्का न वठविलेले वजन, माप, वजन करण्याचे किवा मापण्याचे साधन विकण्यास किवा स्वाधीन करण्यास मनाई	४१६
१७. [रद्द केले]	४१६
१८. बरोबर आहे किवा नाही हे पडताळून पाहण्याच्या व शिक्का वठविण्याच्या साधनांची तरतूद करणे	४१६
१९. वजने व मापे यांच्या निरीक्षकांची नेमणूक	४१६
२०. निरीक्षकांनी मुचलका करून देणे	४१६
२०-अ. इसम, व्यापारी वगैरे यांस पुस्तके, हिशोब व दप्तर ठेवण्यास फर्माविणे	४१७
२१. निरीक्षकांनी (वजने किवा मापे वगैरे) बरोबर आहेत किवा नाहीत हे पडताळून पाहणे व (त्यांवर) शिके वठविणे	४१७
२२. वजने वगैरे तपासण्याचा व त्या कारणासाठीं दुकाने वगैरे यांत प्रवेश करण्याचा अधिकार	४१७
२३. निरीक्षक हा, वजने व मापे अंगर वजन करण्याची किवा मापण्याची साधने बनविणारा, विकणारा किवा नीट करणारा असतां कामा नये	४१८
२४. [रद्द केले]	४१८
२५. मतभेदाच्या बाबतीत सरकारास निर्णय देण्याचा अधिकार	४१८
२६. [रद्द केले]	४१८
२७. फी आकारणे	४१८
२८. [रद्द केले]	४१८
२९. योग्य रीतीने शिक्का वठविलेली वजने व मापे वगैरे यांची वैधता	४१८
३०. शिक्का वठविण्यांत आलेली वजने वगैरे हीं कोणत्याहि न्यायालयांत प्रथमदर्शनी बरोबर आहेत असे समजणे	४१९

भाग ४.

शास्ति.

३१. वजन, माप वगैरे लबाडीने वापरल्याबद्दल शास्ति	४१९
३१-अ. कलम ११-अ चे उल्लंघन करून वजन किवा माप वापरल्याबद्दल शास्ति	४१९
३२. खोटे किवा दोषयुक्त वजन, माप वगैरे बनविण्याबद्दल, विकण्याबद्दल किवा त्याची विल्हेवाट लावण्याबद्दल शास्ति	४१९
३३. प्रमाणभूत वजन किवा माप याव्यतिरिक्त इतर वजनाने किवा मापाने विकण्याबद्दल किवा व्यापारव्यवसायांत देण्याबद्दल शास्ति	४१९

	पान
३४. अनधिकृत वजन, माप बगैरे वापरण्याबद्दल व कबजांत ठेवण्याबद्दल शास्ति ..	४१९
३५. कमी वजन किंवा माप देण्याबद्दल शास्ति	४१९
३६. [रद्द केले]	४१९
३७. बरोबर आहे किंवा नाही हे पडताळून न पाहिलेले किंवा शिक्का न वठविलेले वजन किंवा माप बगैरे विकण्याबद्दल किंवा दुसऱ्याच्या स्वाधीन करण्याबद्दल शास्ति	४१९
३८. खोटी वजने, मापे, बगैरे बनविण्याबद्दल शास्ति	४२०
३९. तपासणीसाठी वजन हजर करण्यांत ह्यगय करण्याबद्दल किंवा हजर करण्याचे नाकारण्याबद्दल शास्ति	४२०
३९-अ. वजनाने किंवा मापाने ठरविलेल्या परिमाणापेक्षा अधिक किंवा कमी पदार्थ मागण्याबद्दल किंवा स्वीकारण्याबद्दल शास्ति	४२०
४०. निरीक्षकाने कर्तव्यभंग करण्याबद्दल शास्ति	४२०

भाग ५.

नियम व विनियम.

४१. नियम करण्याचा सरकारचा अधिकार	४२२
४२. [रद्द केले]	४२४

भाग ६.

संकीर्ण.

४३. सद्भावनापूर्वक काम करणाऱ्या इसमांस संरक्षण	४२४
४४. अपराधांची दखल घेणे	४२४
४४-अ. संस्थांनी किंवा मंडळांच्यांनी केलेले अपराध	४२४
४५. सरकारने अधिकार सोंपवून देणे	४२४
४६. निर्दिष्ट इसम, पदार्थ किंवा व्यापार अधिनियमाच्या उपबंधाच्या कक्षेतून वगळण्याचा अधिकार	४२४
४६-अ. वजनाने किंवा मापाने पदार्थ विकतांना क्षम्य समजता येईल असे चुकीचे मान विहित करण्याचा अधिकार	४२४
४७. रद्द करणे व सुधारणा	४२४
पहिली अनुसूचि	४२५
दुसरी अनुसूचि	४२७

सन १९३२ चा मुंबई अधिनियम क्रमांक १५.

[मुंबई वजन व मापे अधिनियम, १९३२.]

[१ डिसेंबर १९३२.]

ह्या अधिनियमांत पुढील आदेश व अधिनियम यांअन्वये अनुकूलन, रूपभेद व सुधारणा करण्यांत आल्या आहेत :—

- सन १९३५चा मुंबई अधिनियम ९.
- सन १९३५चा मुंबई अधिनियम ३३.
- सन १९३६चा मुंबई अधिनियम २२.
- सन १९३७चा मुंबई अधिनियम ५.
- भारतीय विधि अनुकूलन परिषद आदेश.
- सन १९३९चा मुंबई अधिनियम १.
- सन १९४७चा मुंबई अधिनियम १५.
- सन १९४८चा मुंबई अधिनियम ५६.
- विधि अनुकूलन आदेश, १९५०.
- सन १९५१चा मुंबई अधिनियम १७.
- सन १९५१ चा मुंबई अधिनियम ३९.
- सन १९५५चा मुंबई अधिनियम १५.

मुंबई इलाख्यासाठी प्रमाणभूत वजन व मापे यांचे

मान ठरविण्याबाबत अधिनियम.

ज्याअर्थी, मुंबई इलाख्यासाठी प्रमाणभूत वजन व मापे यांचे मान ठरविणे व उक्त इलाख्यांतील निर्दिष्ट क्षेत्रांत ते सुरू करण्यासाठी व तसेच यांत यापुढे दिलेल्या कांहीं बाबींसाठी तरतूद करणे इष्ट आहे; आणि ज्याअर्थी, प्रस्तुत अधिनियम संमत करण्यासाठी भारत शासन अधिनियम, कलम ८०-अ, पोट-कलम (३) अन्वये आवश्यक असलेली गव्हर्नर-जनरल यांची पूर्व संजूरी व तसेच उक्त अधिनियमाचे कलम ८०-क अन्वये आवश्यक असलेली गव्हर्नर यांची पूर्व संजूरी मिळविण्यांत आली आहे; त्याअर्थी, याअन्वये पुढीलप्रमाणे अधिनियम करण्यांत आला आहे :—

भाग १.

प्रारंभिक.

१. ह्या अधिनियमास मुंबई वजन व मापे अधिनियम, १९३२ असे म्हणावे.

लघु संज्ञा.

२. (१) हा अधिनियम संबंध मुंबई इलाख्यास लागू आहे.

व्याप्ति व सुरुवात.

(२) भाग १ ताबडतोब अंमलांत येईल. सरकारास, राजपत्रांत अधिसूचना प्रसिद्ध करून, भाग २, ३, ५ व ६ हे, अशा अधिसूचनेत निर्दिष्ट केलेल्या तारखेस कोणत्याहि जिल्ह्यांत किंवा नगरपालिका क्षेत्रांत अंमलांत येतील असा निदेश देण्याचा अधिकार आहे.

(३) जेव्हां भाग २, ३, ५ व ६ हे कोणत्याहि जिल्ह्यांत किंवा नगरपालिका क्षेत्रांत अंमलांत येतील असा पोट-कलम (२) अन्वये सरकारने निदेश दिला असेल तेव्हां, भाग ४ हा, उक्त अधिसूचनेत निर्दिष्ट केलेल्या तारखानंतर तीन महिन्यांनी अशा जिल्ह्यांत किंवा नगरपालिका क्षेत्रांत अंमलांत येईल.

व्याख्या.

३. विषयांत किंवा संदर्भांत एतद्विरुद्ध काहीं नसल्यास, ह्या अधिनियमांत—

(१) "निरीक्षक" म्हणजे वजन व मापे आणि वजन करण्याची व मापण्याची साधने यांचा कलम १९ अन्वये नेमलेला निरीक्षक;

(२) "मापण्याचे साधन" या संज्ञेत लांबी, क्षेत्र, समावेश-शक्ति व आकारमान मापण्याच्या कोणत्याहि साधनाचा समावेश होतो;

(३) "टांकसाळ" म्हणजे सुंबई येथील सरकारी टांकसाळ;

(४) "टांकसाळ अधिकारी" म्हणजे टांकसाळ अधिकारी, सुंबई, म्हणून त्या त्या वेळीं नेमलेला अधिकारी;

(५) "विहित" या संज्ञेचा अर्थ, व्याकरणदृष्ट्या तीत होणारे फेरफार धरून, ह्या अधिनियमाअन्वये केलेल्या नियमांनीं विहित केलेले असा समजावा;

(६) "मूळ प्रमाणे" म्हणजे कलम ५ अन्वये तयार केलेली व शिक्का वठविलेली वजन व मापे;

(७) "नियम" म्हणजे कलम ४१ अन्वये केलेले नियम;

(८) "दुय्यस प्रमाणे" म्हणजे कलम ७ अन्वये तयार केलेली व शिक्का वठविलेली वजन व मापे.

(८-अ) "शिक्का वठविणे" या संज्ञेत ओतकामाने, खोदकामाने, आम्ललेखाने, डाग देऊन किंवा इतर रीतीने शक्य तो पुसल्या जाणार नाही अशा प्रकारच्या निशाण्या करणे या शीष्टीचा समावेश होतो व "शिक्का" व तत्संबंधी इतर संज्ञा यांचा त्याप्रमाणे अर्थ लावण्यांत आला पाहिजे;

(९) "बरोबर आहे किंवा नाही हे पडताळून पाहणे" किंवा "बरोबर आहे किंवा नाही हे पुन्हा पडताळून पाहणे" हा शब्दप्रयोग जेव्हा वजन किंवा माप अगर वजन करण्याचे किंवा मापण्याचे साधन यास अनुलक्षून वापरण्यांत येईल तेव्हा, त्यांत व्याकरणदृष्ट्या होणारे फेरफार धरून, असे वजन किंवा माप अगर वजन करण्याचे किंवा मापण्याचे साधन ताडून पाहण्याच्या, तपासण्याच्या किंवा पडताळून पाहण्याच्या क्रियेचा समावेश होतो;

(१०) "वजन करण्याचे साधन" या संज्ञेत तराजू, त्याच्या वजनांसह, तराजूच्या दांड्या (स्केलबीम्स), कांटा (बॅलन्स), ताणकांटा (स्प्रिंग बॅलन्स), दंडतुला (स्टील थॉर्ड), वजन करण्याची यंत्रे व वजन करण्याची इतर साधने यांचा समावेश होतो;

(११) "चालू प्रमाणे" म्हणजे ज्याबाबत कलम (९) अन्वये तरतूद केली आहे अशी चालू प्रमाणे;

(१२) "सरकार" म्हणजे वजनाची व मापाची प्रमाणे स्थापन करण्याच्या संबंधांत केंद्रीय सरकार व वर सांगितले आहे ते खेरीज करून राज्य सरकार.

भाग २.

वजन व मापे यांची प्रमाणे.

प्रमाणभूत

वजन व मापे.

४. (१) पहिल्या अनुसूचीत वर्णन केलेली वजन व मापे ही, त्यांच्या पटी व भाग धरून, ज्या ठिकाणी हा भाग अंमलांत आला आहे त्या प्रत्येक ठिकाणी वापरण्यासाठी अधिकृत केलेली वजन व माप म्हणून समजली पाहिजेत. ह्या वजनांस व मापांस ह्या अधिनियमाच्या प्रयोजनांकरिता प्रमाणभूत वजन व मापे असे म्हटले आहे.

(२) पीट-कलम (१) मध्ये कांहींहि असले तरी, राजपत्रांत अधिसूचना आगाऊ प्रसिद्ध करून तिच्याद्वारे, सामान्यतः किंवा कोणत्याहि व्यापारासाठी किंवा व्यापाराच्या वर्गासाठी—

(अ) पहिल्या अनुसूचीत निर्दिष्ट केलेल्या वजनाची किंवा मापाची कोणतीहि इतर पट किंवा भाग, अथवा

(ब) कोणतेही इतर वजन किंवा माप अगर त्याची कोणतीही पट किंवा भाग, हीं ज्या ठिकाणीं हा भाग अंमलांत आला आहे त्या कोणत्याही ठिकाणीं वापरण्यासाठीं अधिकृत केलेलीं वजने किंवा मापे आहेत असें जाहीर करण्याचा सरकारास अधिकार आहे.

असें वजन, माप, पट किंवा भाग हा, अशा रीतीनें जाहीर केलेल्या मर्यादित, ह्या अधिनियमाच्या प्रयोजनांकरितां प्रमाणभूत वजन किंवा माप आहे असें समजले पाहिजे.

५. दुय्यम प्रमाणें बरोबर आहेत किंवा नाहीत हें पडताळून पाहण्याच्या कारणासाठीं, सरकार निदिष्ट करील अशीं प्रमाणभूत वजने व मापे टांकसाळ अधिकार्यानें किंवा सरकार पसंत करील अशा इतर इसमानें तयार केलीं पाहिजेत. अशीं वजने व मापे हीं राजपत्रांत प्रसिद्ध केलेल्या अधिसूचनेद्वारे सरकार ठरवील अशा पदार्थांचीं, वजनाचीं, लांबीचीं, आकाराचीं व वर्णनाचीं बनविलीं पाहिजेत व तसेंच तीं सरकार ठरवील अशा रीतीनें बनविलीं पाहिजेत. त्यांवर टांकसाळीचा शिक्का वठविला पाहिजे किंवा सरकार पसंत करील अशा इतर रीतीनें शिक्का वठविला पाहिजे. अशा रीतीनें तयार केलेलीं व शिक्का वठविलेलीं प्रमाणभूत वजने व मापे यांस मूळ प्रमाणें असें म्हणावें.

६. मूळ प्रमाणें सरकार निदिष्ट करील अशा मुंबई शहरांतील अधिकाऱ्यांच्या अभिरक्षेंत ठेवली पाहिजेत. तीं टांकसाळीत दर पांच वर्षांच्या अवधीत निदान एकदां तरी, सरकार निदिष्ट करील अशा रीतीनें व अशा अधिकाऱ्यानें बरोबर आहेत किंवा नाहीत हें पडताळून पाहिलें पाहिजे, आणि आवश्यक वाटल्यास, तीं नीट किंवा नवीन करून घेतलीं पाहिजेत.

७. कोणत्याही क्षेत्रांत प्रचारांत असलेलीं चालू प्रमाणें आणि वजने व मापे बरोबर आहेत किंवा नाहीत हें पडताळून पाहण्यासाठीं, सरकार निदेश देईल अशीं प्रमाणभूत वजने व मापे टांकसाळ अधिकार्यानें किंवा सरकार पसंत करील अशा इतर इसमानें तयार केलीं पाहिजेत. अशीं वजने व मापे हीं, सरकार विहित करील अशा पदार्थांचीं, वजनाचीं, लांबीचीं, आकाराचीं व वर्णनाचीं बनविलीं पाहिजेत व तसेंच तीं सरकार विहित करील अशा रीतीनें बनविलीं पाहिजेत व त्यांवर टांकसाळीचा शिक्का वठविला पाहिजे किंवा सरकार पसंत करील अशा इतर रीतीनें शिक्का वठविला पाहिजे. अशा रीतीनें तयार केलेलीं व शिक्का वठविलेलीं प्रमाणभूत मापे व वजने यांस दुय्यम प्रमाणें असें म्हणावें.

८. (१) दुय्यम प्रमाणें हीं,—

(१) मुंबई शहरांत सरकार निदिष्ट करील अशा अधिकाऱ्यानें व अशा ठिकाणीं ठेवलीं पाहिजेत ;

(२) इतर ठिकाणीं कलेक्टरांनीं आपापल्या जिल्ह्याच्या मुख्य ठिकाणीं असलेल्या सरकारी तिजोरींत आणि सरकार निदिष्ट करील अशा आपापल्या जिल्ह्यांतील इतर शहरांत किंवा ठिकाणीं ठेवलीं पाहिजेत.

[घोट-कलम (२) हें सन १९५५चा मुंबई अधिनियम १५, कलम ३ अन्वये ग्राहण्यांत आलें.]

(३) अशीं दुय्यम प्रमाणें हीं, विहित केलेल्या रीतीनें, दर पांच वर्षांच्या अवधीत एकदां तरी, सरकार निदिष्ट करील अशा अधिकाऱ्यानें मूळ प्रमाणांच्या बरोबर आहेत किंवा नाहीत हें पडताळून पाहिलें पाहिजे आणि आवश्यक वाटल्यास, तीं नीट किंवा नवीन करून घेतलीं पाहिजेत व तसेंच त्यांवर ज्या तारखेस तीं बरोबर आहेत किंवा नाहीत हें पडताळून पाहिलें असेल त्या तारखेची निशाणी केली पाहिजे.

(४) जें दुय्यम प्रमाण वर सांगितलेल्या मुदतींत अशा रीतीनें बरोबर आहे किंवा नाही हें पडताळून पाहिलें नसेल, नीट किंवा नवीन करून घेण्यांत आलें नसेल व त्यावर अशा रीतीनें निशाणी केलेली नसेल तें दुय्यम प्रमाण वैध आहे असें समजण्यांत येणार नाही व तें ह्या अधिनियमाच्या प्रयोजनांकरितां वापरतां कामा नये.

मूळ प्रमाणें.

मूळ प्रमाणांची अभिरक्षा.

दुय्यम प्रमाणें.

दुय्यम प्रमाणांची अभिरक्षा व तीं बरोबर आहेत किंवा नाहीत हें पडताळून पाहणें.

चालू प्रमाणे.

९. (१) कोणत्याहि क्षेत्रांत प्रचारांत असलेली वजन व मापे हीं बरोबर आहेत किंवा नाहीत हें पडताळून पाहण्यासाठी चालू प्रमाणे म्हणून सरकारास योग्य वाटतील अशा प्रमाणभूत वजनांची व मापांची तरतूद करण्याचा सरकारास अधिकार आहे. अशी वजन व मापे हीं, विहित करण्यांत येईल अशा पदार्थांची, वजनाचीं, लांबीचीं, आकाराचीं व वर्णनाचीं बनविलीं पाहिजेत व तीं विहित करण्यांत येईल अशा इसमाकडून किंवा कारखान्याकडून (एजन्सीकडून) तयार करून घेतलीं पाहिजेत व त्यांवर विहित करण्यांत येईल अशा इसमाकडून व अशा रीतीने शिक्का वठविला पाहिजे. तीं टांकसाठींत तयार करण्यांत आलीं नसतील तर, त्यांवर शिक्का वठविण्यापूर्वी तीं दुय्यम प्रमाणांच्या बरोबर आहेत किंवा नाहीत हें पडताळून पाहिलें पाहिजे.

(२) चालू प्रमाणे हीं, सरकार निर्दिष्ट करील अशा अधिकाऱ्यांनीं, विहित करण्यांत येईल अशा ठिकाणीं, अशा अभिरक्षेंत व अशा रीतीने ठेवलीं पाहिजेत.

(३) चालू प्रमाण हें विहित करण्यांत येईल अशा इसमानें, अशा ठिकाणीं व अशा रीतीने बरोबर आहे किंवा नाही हें पडताळून किंवा पुन्हा पडताळून पाहिलें पाहिजे व त्यावर निशाणी केली पाहिजे.

(४) चालू प्रमाण उपयोगांत आणण्यांत येईल त्या वेळेपूर्वी तें विहित केलेल्या रीतीने, विहित करण्यांत येईल अशा मुदतींत बरोबर आहे किंवा नाही हें पडताळून किंवा पुन्हा पडताळून पाहिलेलें असल्याखेरीज व त्यावर निशाणी केलेली असल्याखेरीज तें बंध आहे असे समजण्यांत येणार नाही किंवा तें ह्या अधिनियमाच्या प्रयोजनांकरितां वापरतां कामा नये.

ज्यांत दोष निर्माण झाला आहे असें कोणतेंहि चालू प्रमाण बरोबर आहे किंवा नाही हें पुन्हा पडताळून पाहण्यांत येईपर्यंत व त्यावर विहित केलेल्या रीतीने निशाणी करण्यांत येईपर्यंत तें बंध असणार नाही किंवा तें ह्या अधिनियमाच्या प्रयोजनांकरितां वापरतां येणार नाही.

वजन कर-
ण्याची व माप-
ण्याची साधने.

१०. सरकार निर्दिष्ट करील अशा अधिकाऱ्यानें विहित केलेल्या रीतीने शिक्का वठविलेलीं वजन करण्याचीं व मापण्याचीं साधने हीं, जेथें दुय्यम प्रमाणे किंवा चालू प्रमाणे ठेवण्यांत आलीं असतील अशा सर्व ठिकाणीं ठेवण्यांत आलीं पाहिजेत. अशीं साधनें विहित करण्यांत येईल अशा प्रकारचीं असलीं पाहिजेत, विहित करण्यांत येतील तितकीं ठेवलीं पाहिजेत व विहित करण्यांत येईल अशा रीतीने तीं बरोबर आहेत किंवा नाहीत हें पडताळून पाहिलें पाहिजे आणि तीं नीट किंवा नवीन करण्यांत आलीं पाहिजेत.

११. [दुय्यम प्रमाणे वगैरे यांची तरतूद करणें व तीं सुस्थितींत राखणें याबाबत कांहीं नगरपालिका व स्थानिक संघटनें यांचें कर्तव्य.] सन १९५५ चा मुंबई अधिनियम १५, कलम ५ अन्वये वाळण्यांत आले.

विवक्षित
ध्यापारांसाठी
विवक्षित
वजन व मापे
वापरणें.

११-अ. (१) सरकारास, राजपत्रांत प्रसिद्ध केलेल्या अधिसूचनेद्वारे, असें जाहीर करण्याचा अधिकार आहे कीं, प्रमाणभूत वजन किंवा मापे अगर वजन करण्याचीं किंवा मापण्याचीं साधने हीं, ह्या अधिनियमांत कांहींहि असले तरी, उक्त अधिसूचनेत निर्दिष्ट करण्यांत येईल अशा क्षेत्रांत, अशा तारखेपासून व अशा शर्तीस अधीन राहून त्या अधिसूचनेत निर्दिष्ट करण्यांत येईल अशा व्यापारासाठीं किंवा व्यापारांच्या वर्गासाठीं वापरण्यांत आलीं पाहिजेत.

(२) पोट-कलम (१) अन्वये काढलेल्या अधिसूचनेत निर्दिष्ट केलेल्या तारखेस व त्या तारखेपासून अशा अधिसूचनेत निर्दिष्ट केलेले वजन किंवा माप अगर वजन करण्याचे किंवा मापण्याचे साधन याव्यतिरिक्त इतर कोणतेंहि वजन किंवा माप अगर वजन करण्याचे किंवा मापण्याचे साधन अशा व्यापारांच्या किंवा व्यापारांच्या वर्गांच्या बाबतींत वापरतां कामा नये.

प्रमाणभूत
वजन व मापे
याव्यतिरिक्त
इतर वजन व
मापे वापर-
ण्यास मनाई.

१२. (१) कलम ४६ च्या उपबंधास अधीन राहून व त्या त्या वेळीं अंमलांत असलेल्या कोणत्याहि विधींत कांहींहि असले तरी, कोणत्याहि क्षेत्रांत हा भाग अंमलांत आल्यानंतर वजनानें किंवा मापानें कोणतेंहि काम करण्याविषयी किंवा साल विकण्याविषयी किंवा स्वाधीन करण्याविषयी त्या क्षेत्रांत झालेले किंवा केलेले सर्व व्यवहार किंवा करार हे, प्रमाणभूत वजन किंवा मापे यांपैकी कोणतेंहि प्रमाणभूत वजन किंवा माप अगर त्यांच्या पटी किंवा भाग यांस अनुसरून झालेले किंवा केलेले आहेत असें समजलें पाहिजे; आणि कोणत्याहि अशा कराराच्या किंवा व्यवहाराच्या संबंधांत इतर कोणतेंहि वजन किंवा माप वापरणें हें विधिसंमत असणार नाही.

(२) पोट-कलम (१) च्या उपबंधांचे उल्लंघन करून झालेला किंवा केलेला कोणताही व्यवहार किंवा करार हा, उक्त उपबंधांचे उल्लंघन करण्याच्या इराद्याने झालेला किंवा केलेला नव्हता असे सिद्ध करण्यांत आले नाही तर, जेथवर असा व्यवहार किंवा करार उक्त उपबंधांचे उल्लंघन करून झालेला किंवा केलेला असेल तेथवर, निरर्थक असेल.

स्पष्टीकरण.—विषयांत किंवा संदर्भात एतद्विरुद्ध कांहीं नसल्यास, व्यवहार किंवा करार यास यांत यापुढे "व्यापार" असे म्हटले आहे.

१२-अ. कोणत्याही व्यापारांत ज्या वजनाने किंवा मापाने एखाद्या पदार्थासंबंधी करार किंवा अधिक किंवा व्यवहार करण्यांत आला असेल त्या वजनाने किंवा मापाने ठरविलेल्या परिमाणापेक्षा त्या पदार्थाचे कमी माग-कोणतेही अधिक किंवा कमी परिमाण मागण्याची किंवा स्वीकारण्याची किंवा त्याची मागणी प्याची किंवा किंवा स्वीकार करावयास लावण्याची परवानगी ज्यायोगे व्यापाऱ्यास, विक्रेत्यास किंवा खरेदी करणाऱ्यास स्वीकारण्याची मिळते अशी कोणत्याही प्रकारची रूढि, वहिवाट, प्रघात किंवा पद्धत निरर्थक आहे असे समजावे. रूढि निरर्थक समजणे.

भाग ३.

वजन व मापे बरोबर आहेत किंवा नाहीत हे पडताळून पाहणे व त्यांवर शिक्का वठविणे.

१३. वजनाच्यालहान आकारामुळे त्यावर शिक्का वठविणे अशक्य असेल अशा वजनाव्यतिरिक्त वर्णन. इतर जे वजन ह्या अधिनियमाचे उपबंध व नियम यांवरहुकूम असेल अशा प्रत्येक वजनाच्या वरच्या भागावर किंवा बाजूवर त्याच्या वर्णनाचा शिक्का सुवाच्य आंकड्यांत व अक्षरांत वठविलेला असला पाहिजे. ह्या अधिनियमाचे उपबंध व नियम यांवरहुकूम असलेल्या, लांबी, क्षेत्र, सभावेश-शक्ति व आकारमान सोजण्याच्या प्रत्येक मापाच्या बाहेरच्या बाजूवर त्याच्या वर्णनाचा शिक्का सुवाच्य आंकड्यांत व अक्षरांत वठविलेला असला पाहिजे. ह्या कलमाच्या उपबंधावरहुकूम नसलेल्या कोणत्याही वजनावर किंवा मापावर ह्या अधिनियमाचे उपबंध व नियम यांस अनुसरून शिक्का वठवितां कामा नये.

१४. (१) कोणतेही वजन किंवा माप निरीक्षकाने बरोबर आहे किंवा नाही हे विहित केलेल्या रीतीने पडताळून किंवा पुन्हा पडताळून पाहिलेले असल्यावांचून आणि ह्या अधिनियमा-अन्वये बरोबर असल्याविषयी त्यावर त्याने शिक्का वठविलेला असल्यावांचून ते व्यापाराच्या प्रयोजनासाठी वापरतां कामा नये.

वजन व मापे यांवर शिक्के वठविणे व तीं बरोबर आहेत किंवा नाहीत हे पडताळून पाहणे.

(२) व्यापाराच्या प्रयोजनासाठी वापरण्यांत येणारी वजन व मापे अगर वजन करण्याची किंवा मापण्याची साधने यांच्या बाबतींत किती तफावत क्षम्य मानली जाईल हे विहित करण्याचा सरकारास अधिकार आहे.

१५. कोणतेही वजन करण्याचे किंवा मापण्याचे साधन हे, ठरविलेल्या सुद्धतीत निरीक्षकाने बरोबर आहे किंवा नाही हे पडताळून किंवा पुन्हा पडताळून पाहिलेले असल्यावांचून व तसेच त्यावर किंवा नाही हे त्याने बरोबर असल्याविषयी विहित केलेल्या रीतीने शिक्का वठविलेला असल्यावांचून ते व्यापाराच्या प्रयोजनासाठी वापरतां कामा नये.

पडताळून न पाहिलेले व शिक्का न वठविलेले वजन करण्याचे किंवा मापण्याचे साधन वापरण्यास मनाई.

बरोबर आहे किंवा नाही हे पडताळून न पाहिलेले व शिक्का न वठविलेले वजन, माप, वजन करण्याचे किंवा मापण्याचे साधन विकण्यास किंवा स्वाधीन करण्यास मनाई.

१६. कोणतेही वजन किंवा माप अगर वजन करण्याचे किंवा मापण्याचे साधन हे, निरीक्षकाने बरोबर आहे किंवा नाही हे पडताळून किंवा पुन्हा पडताळून पाहिलेले असल्याबाबत व त्यावर बरोबर असल्याबाबत विहित केलेल्या रीतीने त्याने शिक्का वठविलेला असल्याबाबत विकता किंवा दुसऱ्याच्या स्वाधीन करता कामा नये.

१७. [नगरपालिका व जिल्हा स्थानिक मंडळे यांना वजने वगैरे यांवर शिक्का वठविण्याचा अधिकार देणे.] सन १९५५चा मुंबई अधिनियम १५, कलम ८ अन्वये गाळण्यांत आले.

बरोबर आहे किंवा नाही हे पडताळून पाहण्याच्या व शिक्का वठविण्याच्या साधनांची तरतूद करणे.

१८. मुंबई शहरांत, जिल्ह्याची मुख्य ठिकाणे म्हणून असलेल्या सर्व शहरांत व सरकार ठरविल अशा इतर ठिकाणी वजने व मापे आणि वजन करण्याची किंवा मापण्याची साधने बरोबर आहेत किंवा नाहीत हे पडताळून पाहण्यासाठी, तीं नीट करण्यासाठी व त्यांवर शिक्का वठविण्यासाठी सरकारने योग्य व पुरेशा साधनांची तरतूद केली पाहिजे.

[येथील परंतुक सन १९५५चा मुंबई अधिनियम १५, कलम ९ अन्वये गाळण्यांत आले.]

वजने व मापे यांच्या निरीक्षकांची नेमणूक.

१९. (१) दुय्यम व चालू प्रमाणे सुरक्षित व योग्य जागी ठेवण्यासाठी हा अधिनियम व नियम यांअन्वये विहित केलेली निरीक्षकांची इतर कर्तव्ये पार पाडण्यासाठी, विहित केलेल्या पात्रता असलेले पुरेसे इसम निरीक्षक म्हणून सरकारने नेमले पाहिजेत.

(२) ह्या अधिनियमाचे उपबंध व नियम यांअन्वये दिलेले आपले अधिकार चालविताना व सोंपविलेली आपली कर्तव्ये व कामे पार पाडताना निरीक्षक हे, राज्य सरकारच्या सामान्य व विशेष आदेशांस अधीन राहून राज्य सरकार याबाबत आदेशाद्वारे ज्यास किंवा ज्यांस अधिकृत करील अशा अधिकाऱ्यांच्या किंवा अधिकाऱ्यांच्या हाताखाली काम करतील व अशा अधिकाऱ्यांचे त्यांवर नियंत्रण राहिल. अशा रीतीने, अधिकृत केलेला अधिकारी वेळोवेळी जे निदेश देईल ते पाळणे अशा निरीक्षकांस भाग पडेल.

(३) हा अधिनियम व नियम यांअन्वये निरीक्षकांस दिलेले अधिकार व त्यांजकडे सोंपविलेली कर्तव्ये अशा रीतीने अधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्यांस किंवा अधिकाऱ्यांस चालविता येतील व पार पाडता येतील.

निरीक्षकांनी मुचलका करून देणे.

२०. प्रत्येक निरीक्षकाने आपली नेमणूक झाल्यावर लगेच, आपल्या पदाची कर्तव्ये योग्य रीतीने बजावण्यासाठी, ह्या अधिनियमाअन्वये त्यांजकडे आलेला सर्व पैसा, त्याची नेमणूक करणाऱ्या प्राधिकाऱ्याने ठरविलेल्या वेळी व रीतीने योग्य प्रकारे भरण्यासाठी आणि त्यांच्या ताब्यांत दिलेली दुय्यम व चालू प्रमाणे व शिक्के व वजने व मापे इत्यादि बरोबर आहेत किंवा नाहीत हे पडताळून पाहण्याची साधने ही सुरक्षित राखण्यासाठी आणि पद धारण करण्याचे बंद झाल्यावर ती ताबडतोब परत करण्यासाठी विहित करण्यांत येईल अशा रकमेचा मुचलका सरकारला करून दिला पाहिजे.

२०-अ. (१) व्यापाराच्या प्रयोजनासाठी वजन किंवा मापे अगर वजन करण्याची किंवा मापण्याची साधने वापरणाऱ्या प्रत्येक इसमाने वजन किंवा मापे अगर वजन करण्याची किंवा मापण्याची साधने यांच्या संबंधी विहित करण्यांत येईल असें दफ्तर विहित करण्यांत येईल अशा रीतीने ठेवले पाहिजे आणि ते विहित करण्यांत येईल अशा रीतीने तपासणीसाठी हजर केले पाहिजे.

(२) तसेच वजन किंवा मापे अगर वजन करण्याची किंवा मापण्याची साधने यांच्या प्रत्येक व्यापार्याने किंवा तीं दुस्त करणाऱ्याने किंवा तयार करणाऱ्याने, वजन किंवा मापे अगर वजन करण्याची किंवा मापण्याची साधने यांच्यासंबंधी विहित करण्यांत येतील अशीं पुस्तके, हिशोब व दफ्तर हीं विहित करण्यांत येईल अशा रीतीने ठेवलीं पाहिजेत व तीं विहित करण्यांत येईल अशा रीतीने तपासणीसाठी हजर केलीं पाहिजेत.

२१. (१) प्रत्येक निरीक्षकाने वजन व मापे व वजन करण्याची किंवा मापण्याची साधने हीं बरोबर आहेत किंवा नाहीत हे पडताळून पाहण्यासाठी, त्याची नेमणूक करणाऱ्या प्राधिकार्याकडून ठरविण्यांत येईल अशा वेळीं व त्याच्या अधिकारक्षेत्रातील ठरविण्यांत येईल अशा ठिकाणीं हजर राहिले पाहिजे.

(२) जे वजन व मापे अगर वजन करण्याचे, किंवा मापण्याचे साधने बरोबर आहे किंवा नाही हे पडताळून किंवा पुन्हा पडताळून पाहण्यासाठी त्याजकडे आणण्यांत येईल ते प्रत्येक वजन व मापे अगर वजन करण्याचे किंवा मापण्याचे साधने बरोबर आहे किंवा नाही हे त्याने पडताळून पाहिले पाहिजे. असे वजन किंवा मापे अगर वजन करण्याचे किंवा मापण्याचे साधने बरोबर असल्याचे त्यास आढळून आल्यास, त्याने, ते बरोबर असल्याविषयी त्यावर विहित केलेल्या रीतीने शिक्का बठविला पाहिजे.

२२. (१) निरीक्षकाची नेमणूक करणाऱ्या प्राधिकार्याने याबाबत लेखी अधिकृत केलेल्या प्रत्येक निरीक्षकास, त्याच्या अधिकाराखाली असलेल्या क्षेत्रांत कोणत्याहि इसमानाकडून वापरण्यांत आलेली किंवा त्याच्या कबजांत असलेली किंवा व्यापाराच्या प्रयोजनासाठी कोणत्याहि जागेंत असलेली सर्व वजने व मापे आणि वजन करण्याची किंवा मापण्याची साधने सर्व बाजवी वेळीं तपासण्याच्या अधिकार आहे; तसेच त्यास असे प्रत्येक वजन किंवा मापे अगर वजन करण्याचे किंवा मापण्याचे साधने, ह्या कारणासाठी विहित केलेल्या दुय्यम किंवा चालू प्रभावाबरोबर अगर वजन करण्याच्या किंवा मापण्याच्या साधनाबरोबर आहे किंवा नाही हे पडताळून पाहण्याच्या अधिकार आहे; तसेच त्यास अशा इसमाने व्यापारव्यवसायांत कोणत्याहि इतर इसमाना दिलेल्या कोणत्याहि पदाधीने माप किंवा वजन अशा दुय्यम किंवा चालू प्रभावाबरोबर अगर वजन करण्याच्या किंवा मापण्याच्या साधनाबरोबर आहे किंवा नाही हे पडताळून पाहण्याच्या अधिकार आहे.

(१-अ) अशा निरीक्षकास, सर्व बाजवी वेळीं, कोणत्याहि व्यापार्यास किंवा व्यापार्याच्या सेवकास किंवा अधिकार्यास त्याच्या कबजांत असलेली आणि व्यापाराच्या प्रयोजनासाठी वापरण्यांत येणाऱ्या कोणत्याहि जागेंत ठेवलेली सर्व वजने, मापे व वजन करण्याची किंवा मापण्याची साधने तपासण्यासाठी आपल्यापुढे हजर करण्याविषयी फर्माविण्याचा अधिकार आहे—अण अशीं वजने, मापे किंवा साधने हीं व्यापाराच्या प्रयोजनासाठी वापरण्यांत येत असोत अगर नसोत किंवा तीं त्याच्या कबजांत व्यापाराच्या प्रयोजनासाठी वापरण्याकरिता असोत अगर नसोत.

(२) ज्याच्या संबंधांत ह्या अधिनियमाखालील एखादा अपराध केल्याचे दिसून येईल किंवा असा अपराध करण्यासाठी जे वापरण्यांत आले आहे किंवा वापरले जाण्याचा संभव आहे असे दिसून येईल असे कोणत्याहि वजन किंवा मापे अगर वजन करण्याचे किंवा मापण्याचे साधने वापरण्याचा व अदकावून ठेवण्याचा अशा निरीक्षकास अधिकार आहे.

(३) अशी तपासणी करण्यासाठी, जेथे वजन व मापे आणि वजन करण्याची किंवा मापण्याची साधने व्यापाराच्या प्रयोजनासाठी वापरण्यांत येतात किंवा ठेवण्यांत येतात अशा जागेंत सर्व बाजवी वेळीं प्रवेश करण्याचा आणि अशीं वजने व मापे आणि वजन करण्याची किंवा मापण्याची साधने तपासण्याचा निरीक्षकास अधिकार आहे.

निरीक्षक हा, वजन करण्याची व मापे अगरी वजावट करणाऱ्यांची किंवा मापण्याची साधने वनविणारा, विकणारा किंवा नीट करणारा असता कामा नये.

२३. निरीक्षकाने, तो आपले पद धारण करित असेल त्या अवधीत वजन करणाऱ्यांची किंवा मापण्याची साधने वनविणारा, विकणारा किंवा मापण्याची साधने वनविणारा, विकणारा किंवा नीट करणाऱ्यांच्या कामापासून कोणताहि फायदा मिळवितां कामा नये किंवा असे काम पत्करता कामा नये :

परंतु, ज्या कोणत्याहि क्षेत्रांत वजन करणाऱ्यांची किंवा मापण्याची साधने वनविणारा, विकणारा किंवा मापण्याची साधने वनविणारा, विकणारा किंवा नीट करणारा असता कामा नये किंवा असे काम पत्करता कामा नये : अशा निरीक्षकास त्याप्रमाणे अशी वजन, मापे किंवा साधने नीट करणाऱ्यांच्या अधिकार देण्याचा सरकारास अधिकार आहे.

२४. [निरीक्षक लोकसेवक असणे.] सन १९५५ चा मुंबई अधिनियम १५, कलम १४ अन्वये गाळण्यांत आले.

मतभेदाच्या बाबतीत सरकारास निर्णय देण्याचा अधिकार.

२५. (१) कोणत्याहि निवड्याच्या अर्थाविषयी किंवा त्याच्या अर्थ लावण्याविषयी किंवा कोणतेहि वजन किंवा माप अगरी वजावट करणाऱ्यांच्या किंवा मापण्याच्या साधने बरोबर आहे किंवा नाही हे पडताळून पाहण्याच्या, ते नीट करणाऱ्यांच्या किंवा त्यांवर शिक्षका वाठविण्याच्या पद्धती-विषयी निरीक्षक व हितसंबंध असलेला कोणताहि इसस वांच्या दरम्यान मतभेद उद्भवल्यास, अशा मतभेदाची बाब हितसंबंध असलेल्या इससवाच्या विनंतीवरून किंवा निरीक्षकाने स्वतः होऊन सरकार निर्दिष्ट करील अशा अधिकाऱ्याकडे निर्णयासाठी पाठविली पाहिजे; आणि अशा अधिकाऱ्याने दिलेला निर्णय हा, पोस्ट-कलम (२) च्या उपबंधांस अधीन राहून, अखेरचा असेल.

(२) पोस्ट-कलम (१) अन्वये दिलेल्या निर्णयावर सरकारकडे किंवा सरकार याबाबत नवील अशा अधिकाऱ्याकडे विहित केलेल्या मुदतीत अपील करता येईल. ह्या पोस्ट-कलमाअन्वये सरकारने किंवा अशा अधिकाऱ्याने दिलेला निर्णय अखेरचा असेल.

२६. [नगरपालिका व जिल्हा स्थानिक मंडळ यांनी केलेला खर्च.] सन १९५५ चा मुंबई अधिनियम १५, कलम १६ अन्वये गाळण्यांत आले.

फी आकारणे.

२७. सरकारने, वजन करणाऱ्यांची किंवा मापण्याची साधने बरोबर आहेत किंवा नाहीत हे पडताळून पाहण्याबद्दल किंवा पुन्हा पडताळून पाहण्याबद्दल, त्यांवर निशाणी करण्याबद्दल, ती नीट करणाऱ्यांच्या किंवा त्यांवर शिक्षका वाठविण्याबद्दल विहित करण्यांत येईल अशी फी आकारली पाहिजे.

२८. [ह्या अधिनियमाच्या प्रयोजनाकरिता नगरपालिका व जिल्हा स्थानिक मंडळे यांस एकत्र घेण्याचा अधिकार.] सन १९५५ चा मुंबई अधिनियम १५, कलम १८ अन्वये गाळण्यांत आले.

योग्य रीतीने शिक्षका वाठविलेली वजन व मापे योग्य रीतीने व यांची वैधता.

२९. ह्या अधिनियमाअन्वये निरीक्षकाने योग्य रीतीने शिक्षका वाठविलेले कोणतेहि वजन किंवा माप हे, खोटे किंवा चुकीचे नसल्यास, हा भाग ज्या ज्या ठिकाणी अंमलांत आहे त्या सर्व ठिकाणी वैध वजन किंवा माप म्हणून समजले पाहिजे; आणि त्यावर ज्या ठिकाणी प्रथमतः शिक्षका वाठविण्यांत आला त्या ठिकाणाखेरीज इतर कोणत्याहि ठिकाणी ते वापरण्यांत येत म्हणून त्यावर पुन्हा शिक्षका वाठविला जाण्यास ते पात्र असणार नाही.

३०. ह्या अधिनियमाचे उपबंध किंवा नियम यांनुसार योग्य रीतीने शिक्का वठविलेले शिक्का कोणतेहि वजन किंवा माप अगर वजन करण्याचे किंवा मापण्याचे साधन हें, सरकारच्या निदेशानुसार, तें ताब्यांत असलेल्या कोणत्याहि लोकसेवकांनं किंवा अशा लोकसेवकाच्या साहाय्य किंवा विशेष अधिकाराखाली काम करण्याच्या कोणत्याहि इसमानें कोणत्याहि न्यायालयांत हजर केले असतां, तें बरोबर नाहीं असें सिद्ध होईपर्यंत, बरोबर आहे असें समजलें पाहिजे.

वठविण्यांत आलेलीं वजनें वगैरे हीं कोणत्याहि न्यायालयांत प्रथमदर्शनीं बरोबर आहेत असें समजणें.

भाग ४.

शास्ति.

३१. जो कोणी इसम, कोणतेहि वजन किंवा माप अगर वजन करण्याचे किंवा मापण्याचे वजन, माप साधन लबाडीनें वापरील त्यास, दोषी ठरविण्यांत आले असतां, दोहोंपैकीं कोणत्याहि एका वगैरे लबाडीनें प्रकारच्या पराकाष्ठा तीन महिने मुदतीच्या कौदेची शिक्षा होईल किंवा पराकाष्ठा पांचशें रुपये बंडाची शिक्षा होईल किंवा या दोन्ही शिक्षा होतील.

वापरल्याबद्दल शास्ति.

३१-अ. जो कोणी इसम, कलम ११-अ अन्वये काढलेल्या कोणत्याहि अधिसूचनेचे उल्लंघन करून कोणतेहि वजन किंवा माप अगर वजन करण्याचे किंवा मापण्याचे साधन वापरील त्यास, दोषी ठरविण्यांत आले असतां, दोहोंपैकीं कोणत्याहि एका प्रकारच्या पराकाष्ठा तीन महिने मुदतीच्या कौदेची शिक्षा होईल किंवा पराकाष्ठा पांचशें रुपये बंडाची शिक्षा होईल किंवा या दोन्ही शिक्षा होतील.

चें उल्लंघन करून वजन किंवा माप वापरल्याबद्दल शास्ति.

३२. जो कोणी इसम, खोटें किंवा दोषयुक्त असलेलें कोणतेहि वजन, माप अगर वजन खोटें किंवा करण्याचे किंवा मापण्याचे साधन बुद्ध्या किंवा जाणूनबुजून बनवील, विकील किंवा त्याची विल्हेवाट दोषयुक्त लावील किंवा दुसऱ्याकडून तें बनवील, विकील किंवा त्याची विल्हेवाट लावील त्यास, दोषी वजन, माप ठरविण्यांत आले असतां, पराकाष्ठा तीन महिने मुदतीच्या सक्त मजुरीच्या कौदेची शिक्षा होईल किंवा पराकाष्ठा पांचशें रुपये बंडाची शिक्षा होईल किंवा या दोन्ही शिक्षा होतील.

वगैरे बनविण्याबद्दल, विकण्याबद्दल किंवा त्याची विल्हेवाट लावण्याबद्दल शास्ति.

३३. जो कोणी इसम प्रमाणभूत वजन किंवा मापें यांपैकीं कोणतेहि वर्णन नसलेल्या वजनानें किंवा मापानें कोणताहि पदार्थ विकील किंवा विकण्यास लावील किंवा कोणत्याहि व्यापारव्यवसायांत वजन किंवा देईल किंवा देण्यास लावील तो, दोषी ठरविण्यांत आला असतां, पराकाष्ठा पांचशें रुपये बंडाच्या शिक्षेस पात्र होईल.

प्रमाणभूत वजन किंवा माप याव्यतिरिक्त इतर वजनानें किंवा मापानें विकण्याबद्दल किंवा व्यापारव्यवसायांत देण्याबद्दल शास्ति.

अनधिकृत
वजन, माप
वगैरे
वापरण्या-
बद्दल व
कबजांत
ठेवण्याबद्दल
शास्ति.

३४. जो कोणी इसस, खोटें किंवा सदोष असल्याचें त्यास माहित असलेलें, अथवा ह्या अधि-
नियमाचे उपबंध व नियम यांअन्वये किंवा त्यास अनुसरून अधिकृत न केलेले, किंवा बरोबर आहे किंवा
नाहीं हें पडताळून किंवा पुन्हा पडताळून न पाहिलेले किंवा शिक्षका न बठविलेले असे कोणतेंहि वजन
किंवा माप अगर वजन करण्याचें किंवा वापरण्याचें साधन व्यापाराच्या प्रयोजनासाठी वापरील
किंवा आपल्या कबजांत ठेवील तो, दोषी ठरविण्यांत आला असतां, पराकाष्ठा पांचवें रुपये दंडाच्या
शिक्षेस पात्र होईल आणि अशा वजनानें किंवा मापानें अगर वजन करण्याच्या किंवा वापरण्याच्या
साधनानें झालेला किंवा केलेला कोणताहि व्यापार निरर्थक होईल.

स्पष्टीकरण १.—जेव्हां कोणतेंहि असे वजन किंवा माप अगर वजन करण्याचें किंवा वापरण्याचें
साधन कोणत्याहि व्यापाराच्या किंवा अशा व्यापाराच्या कोणत्याहि सेवकाच्या किंवा अभिकत्याच्या
कबजांत असल्याचें आढळून येईल तेव्हां, विरुद्ध सिद्ध करण्यांत येईपर्यंत, तें अशा व्यापारानें, सेवकानें
किंवा अभिकत्यानें व्यापाराच्या प्रयोजनासाठी आपल्या कबजांत ठेवलेलें होतें असें गृहीत धरण्यांत
येईल.

स्पष्टीकरण २.—ह्या कलमाचें उल्लंघन करून कोणत्याहि सेवकानें किंवा अभिकत्यानें अशा
व्यापाराच्या वतीनें कोणतेंहि वजन किंवा माप अगर वजन करण्याचें किंवा वापरण्याचें साधन
वापरलें असेल किंवा आपल्या कबजांत ठेवलेलें असेल तर, ह्या कलमाखालील अपराध आपल्या
सेवकानें किंवा अभिकत्यानें आपल्या नकळत किंवा आपल्या संशतीनांखून केला असें अशा व्यापार-
ानें सिद्ध केले नाहीं तर, तोदेखील असा अपराध केल्याबद्दल दोषी आहे असें समजले पाहिजे.

कमी वजन
किंवा माप
देण्याबद्दल
शास्ति.

३५. जो कोणी इसस, कोणताहि पदार्थ वजनानें किंवा मापानें विकताना किंवा असा पदार्थ
कोणत्याहि व्यवहारव्यवसायांत अशा रीतीनें देताना,—

(१) कलम ४६-अ अन्वये विहित केलेले चुकीचें माप जोस लागू आहे अशा बाबतींत
असा पदार्थ कोणत्याहि इसमास अशा रीतीनें विहित केलेल्या चुकीच्या मानापेक्षा अधिक प्रमा-
णांत कमी असलेल्या उण्या वजनानें किंवा मापानें विकील किंवा देईल, अथवा

(२) इतर बाबतींत असा पदार्थ कोणत्याहि इसमास उण्या वजनानें किंवा मापानें विकील
किंवा देईल

तो, दोषी ठरविण्यांत आला असतां, पराकाष्ठा तीनवें रुपये दंडाच्या शिक्षेस पात्र होईल.

३६. [बरोबर आहे किंवा नाहीं हें पडताळून न पाहिलेले किंवा शिक्षका न बठविलेले वजन
वगैरे वापरण्यासाठी कबजांत ठेवण्याबद्दल शास्ति.] सन १९३९चा मुंबई अधिनियम १, कलम
३ अन्वये रद्द केले.

बरोबर आहे ३७. जो कोणी इसस ह्या अधिनियमाअन्वये बरोबर आहे किंवा नाहीं हें पडताळून किंवा
किंवा नाहीं हें पुन्हा पडताळून न पाहिलेले व शिक्षका न बठविलेले कोणतेंहि वजन किंवा माप अगर वजन कर-
पडताळून न पाहिले किंवा वापरण्याचें साधन विकील किंवा दुसऱ्याच्या स्वाधीन करील किंवा विकतील किंवा
पाहिलेले किंवा दुसऱ्याच्या स्वाधीन करील तो, दोषी ठरविण्यांत आला असतां, पराकाष्ठा एक हजार रुपये
शिक्षेस पात्र होईल.

वठविलेले
वजन किंवा
माप वगैरे
विकण्याबद्दल
किंवा
दुसऱ्याच्या
स्वाधीन
करण्याबद्दल
शास्ति.

३८. (१) जो कोणी इसम कोणत्याहि वजनावर किंवा माषावर अगर वजन करण्याच्या किंवा मापण्याच्या साधनावर शिक्षा वठविण्यासाठी ह्या अधिनियमाअन्वये वापरण्यांत येत असलेल्या कोणत्याहि शिक्षकासारखा खोटा शिक्षका वठवील किंवा त्यासारखा बनावट शिक्षका तयार करील अथवा असा कोणताहि बनावट शिक्षका आपल्या कब्जांत ठेवील अथवा कोणतेहि वजन किंवा माप अगर वजन करण्याचे किंवा मापण्याचे साधन यावरील शिक्षा काढून घेऊन तो दुसरे वजन किंवा माप अगर वजन करण्याचे किंवा मापण्याचे साधन यावर बसवील अथवा अशा रीतीने शिक्षका वठविलेले वजन किंवा माप बुद्ध्या वाढवील किंवा कमी करील त्यास, दोषी ठरविण्यांत आले असता, पराकाष्ठा सहा महिने मुदतीच्या सक्त जजुरीच्या कैदेची शिक्षा होईल किंवा दंडाची शिक्षा होईल किंवा या दोन्ही शिक्षा होतील.

(२) जो कोणी इसम असा खोटा किंवा बनावट शिक्षका असलेले कोणतेहि वजन किंवा माप अगर वजन करण्याचे किंवा मापण्याचे साधन किंवा अशा रीतीने वाढविलेले किंवा कमी केलेले वजन किंवा माप जाणूनबुजून वापरील, विकील, चालवील, त्याची विल्हेवाट लावील किंवा तें विक्रीसाठी ठेवील त्यास, दोषी ठरविण्यांत आले असता, पराकाष्ठा सहा महिने मुदतीच्या सक्त जजुरीच्या कैदेची शिक्षा होईल किंवा दंडाची शिक्षा होईल किंवा या दोन्ही शिक्षा होतील.

३९. जो कोणी इसम आपल्या कब्जांत किंवा जागेत असलेली सर्व वजने किंवा मापे अगर वजन करण्याची किंवा मापण्याची साधने तपासणीसाठी हजर करण्यांत हयगय करील किंवा हजर करण्याचे नाकारील किंवा अधिकृत निरीक्षकास ती किंवा त्यांची कोणतेहि वजन, माप अथवा वजन करण्याचे किंवा मापण्याचे साधन तपासण्यासाठी परवानगी देण्याचे नाकारील किंवा कलम २२ अन्वये प्रवेश करण्याचा अधिकार दिलेल्या निरीक्षकास प्रवेश करण्यास अडथळा करील किंवा त्याची कर्तव्ये बजावण्याच्या काळांत अन्य प्रकारे अडथळा करील किंवा धांवधुम आणील तो, दोषी ठरविण्यांत आला असता, पराकाष्ठा पांचशे रुपये दंडाच्या शिक्षेस पात्र होईल.

तपासणीसाठी वजन हजर करण्यांत हयगय करण्याबद्दल किंवा हजर करण्याचे नाकारण्याबद्दल शास्ति.

३९-अ. जो कोणी इसम, कलम १२-अ च्या उपबंधाचे उल्लंघन करून कोणत्याहि व्यापार व्यवसायांत पदार्थाच्या कोणत्याहि परिमाणाची मागणी करील किंवा तें स्वीकारील किंवा अशी मागणी किंवा स्वीकार करावयास लावील त्यास, दोषी ठरविण्यांत आले असता, पराकाष्ठा तीनशे रुपये दंडाची शिक्षा होईल.

वजनाने किंवा मापाने ठरविलेल्या परिमाणापेक्षा अधिक किंवा कमी पदार्थ मागण्याबद्दल किंवा स्वीकारण्याबद्दल शास्ति.

४०. जर कोणताहि निरीक्षक हा अधिनियम किंवा नियम यांच्या उपबंधांचे उल्लंघन करून निरीक्षकांन एखाद्या वजनावर किंवा माषावर अगर वजन करण्याच्या किंवा मापण्याच्या साधनावर जाणून-बुजून शिक्षा वठवील किंवा हा अधिनियम किंवा नियम यांअन्वये त्याजकडे सोंपविलेल्या कोणत्याहि कर्तव्याचा भंग केल्याबद्दल दोषी असेल तर त्यास, दोषी ठरविण्यांत आले असता, दोहोंपैकी कोणत्याहि एका प्रकारच्या पराकाष्ठा एक वर्ष मुदतीच्या कैदेची शिक्षा होईल किंवा दंडाची शिक्षा होईल किंवा या दोन्ही शिक्षा होतील.

कर्तव्यभंग करण्याबद्दल शास्ति.

नियम व विनियम.

नियम कर-
ण्याचा
सरकारचा
अधिकार.

४१. (१) ह्या अधिनियमाचे उद्देश अंशलांत आणण्यासाठीं नियम करण्याचा सरकारास अधिकार आहे.

(२) मागील उपबंधाच्या सामान्यतेस बाध येऊं न देतां अशा नियमांत पुढील गोष्टी विहित करण्याचा अधिकार आहे:—

(अ) दुय्यम प्रमाणांची रचना, वजन, लांबी, आकार व वर्णन आणि तीं ज्या रीतीने तयार केलीं पाहिजेत ती रीत ;

[कडिका (ब) ही सन १९५५ चा मुंबई अधिनियम १५, कलम २५ अन्वये माळण्यांत आली.]

(क) प्राथमिक व दुय्यम प्रमाणे बरोबर आहेत किंवा नाहीत हें पडताळून किंवा पुन्हा पडताळून पाहण्याची, नोंद करण्याची व तशीच करण्याची आणि दुय्यम प्रमाणांवर निशाण्या करण्याची कार्यरीति ;

(ड) चालू प्रमाणांची रचना, वजन, लांबी, आकार व वर्णन व त्यांचा उपयोग, ज्या प्राधिकाऱ्याने व ज्या रीतीने अशा प्रमाणांची तरतूद केली पाहिजेत तो प्राधिकारी व ती रीत, ज्या इसमाकडून किंवा कारखान्याकडून अशीं प्रमाणे बनवून घेतलीं पाहिजेत तो इसम किंवा कारखाना, ज्या इसमानें व ज्या रीतीने अशा प्रमाणांवर शिक्षका वठविला पाहिजे तो इसम व ती रीत आणि अशीं प्रमाणे ज्या ठिकाणी, ज्या अभिरक्षेंत व ज्या रीतीने ठेवलीं पाहिजेत तीं ठिकाणे, ती अभिरक्षा व ती रीत ;

(ई) चालू प्रमाणे बरोबर आहेत किंवा नाहीत हें पडताळून पाहण्याची किंवा पुन्हा पडताळून पाहण्याची व त्यांवर निशाण्या करण्याची कार्यरीति आणि ज्या इसमानें व ज्या ठिकाणी तीं पडताळून किंवा पुन्हा पडताळून पाहिलीं पाहिजेत ते ठिकाणे ;

(फ) वजन करण्याची व सापण्याची साधनें किती ठेवलीं पाहिजेत ती संख्या व त्यांचा आवश्यक तो तपशील ;

(ग) हा अधिनियम व नियम यांच्या प्रयोजनांकरितां ज्या प्राधिकाऱ्याने प्रमाणित तराजू पुरविल पाहिजेत तो प्राधिकारी व ज्या रीतीने ते बरोबर आहेत किंवा नाहीत हें पडताळून किंवा पुन्हा पडताळून पाहिले पाहिजे ती रीत ;

(ह) कोणत्याहि क्षेत्रांत वापरण्यांत येत असलेल्या वजनांची व मापांची रचना, वजन लांबी, आकार, वर्णन व तीं तयार करणे ;

(आय) कोणत्याहि क्षेत्रांत वापरण्यांत येत असलेलीं वजनें व मापे व वजन करण्याची किंवा सापण्याची साधनें हीं तपासणे, बरोबर आहेत किंवा नाहीत हें पडताळून किंवा पुन्हा पडताळून पाहणे, नोंद करणे व त्यांवर शिक्षका वठविणे, तसेंच ज्या बाबतींत वजनाच्या किंवा मापाच्या अगर वजन करण्याच्या किंवा सापण्याच्या साधनाच्या स्वरूपावरून, वर्णनावरून, पदार्थावरून किंवा तयार करण्याच्या रीतीवरून लबाडी करणे सुकर होण्याचा संभव आहे असें दिसले त्या बाबतींत शिक्षका वठविण्यास मनाई करणे आणि ज्या मुदतींत अशीं वजनें व मापे व वजन करण्याची किंवा सापण्याची साधनें हीं बरोबर आहेत किंवा नाहीत हें पडताळून किंवा पुन्हा पडताळून पाहिले पाहिजे ती मुदत ;

(आयू आयू) वजनें किंवा मापे अगर वजन करण्याची किंवा सापण्याची साधनें यांसंबंधी ठेवावयाचीं पुस्तके, हिशोब व दप्तर आणि तीं ज्या रीतीने ठेवलीं किंवा हजर केलीं पाहिजेत ती रीत ;

(ज) ज्या प्रसंगी व ज्या परिस्थितीत व ज्या रीतीने शिक्के पुसून टाकतां येतील किंवा विरूप करतां येतील ते प्रसंग, परिस्थिति व रीत ;

(के) वजन व मापे व वजन करण्याची किंवा मापण्याची साधनें हीं बिनचूक व बरोबर असल्याविषयी खात्री करून घेण्यासाठीं लावावयाची कसोटी ;

(ल) सामान्यतः किंवा कोणत्याहि व्यापाराच्या बाबतीत वजन वगैरे बरोबर आहे किंवा नाहीं हें पडताळून पाहातेवेळीं चूक ज्या मर्यादांपर्यंत चालू शकेल त्या मर्यादा व तपासणीचे वेळीं चूक ज्या मर्यादांपर्यंत क्षम्य समजतां येईल त्या मर्यादा ;

(म) व्यापाराच्या प्रयोजनासाठीं वापरलेलीं किंवा वापरण्याच्या इरादा असलेलीं वजन व मापे व वजन करण्याची किंवा मापण्याची साधनें यांच्या बाबतीत क्षम्य समजतां येईल असें चुकीचे प्रमाण ;

(भम) सामान्यतः किंवा कोणत्याहि व्यापाराच्या किंवा व्यापाराच्या कोणत्याहि वर्गाच्या बाबतीत वजनानें किंवा मापानें पदार्थ विकतांना क्षम्य समजतां येईल असें चुकीचे प्रमाण ;

(मसम) सामान्यतः किंवा व्यापाराच्या विशिष्ट वर्गाकरितां वजन किंवा माप अगर वजन करण्याचे किंवा मापण्याचे साधन वापरण्याची पद्धत ;

(न) वजन व मापे व वजन करण्याची किंवा मापण्याची साधनें हीं बरोबर आहेत किंवा नाहीत हें पडताळून किंवा पुन्हा पडताळून पाहण्याबद्दल, तीं नीट करण्याबद्दल व त्यावर शिक्का ठरविण्याबद्दल आकारावयाची फी व अशी फी बसविणे व वसूल करणे ;

(ओ) ह्या अधिनियमाअन्वये जीं वापरण्याच्या अधिकार दिलेला नाहीं अशीं वजन व मापे व वजन करण्याची किंवा मापण्याची साधनें धरणे, अटकावून ठेवणे व त्यांचा नाश करणे ;

[कडिका (प) ही सन १९५५चा मुंबई अधिनियम १५, कलम २५ अन्वये गाळण्यांत आली.]

(क्य) हा अधिनियम व नियम यांअन्वये नेमावयाच्या निरीक्षकांच्या सामान्यतः पात्रता, कामे व कर्तव्ये ;

(र) ज्या कोणत्याहि इतर गोष्टीसाठीं ह्या अधिनियमांत कोणतेहि तरतूद केलेली नाही किंवा अपुरी तरतूद केली आहे व ज्यांच्यासाठीं सरकारच्या सत्ते तरतूद करणे आवश्यक आहे अशा इतर गोष्टी.

(३) ह्या कलमाअन्वये अधिकार चालवून नियम करण्यापूर्वी ते राजपत्रांत आगाऊ प्रसिद्ध करण्यांत आले पाहिजे.

ह्या कलमाअन्वये राज्य सरकारने केलेले कोणतेहि नियम हे राज्य विधानमंडळाच्या प्रत्येक सभागृहासमोर, असे नियम केल्याच्या तारखेच्या लगतनंतर त्यांचे जें अधिवेशन भरेल त्या अधिवेशनापूर्वी एक सहिन्यापेक्षा कमी नाही इतक्या मुदतीपर्यंत ठेवले पाहिजेत आणि ते दोन्ही सभागृहांस संमत असलेल्या ठरावाअन्वये रद्द केले जाण्यास किंवा फेरफार केले जाण्यास पात्र असतील. जर कोणत्याहि नियमांत फेरफार करण्यांत आला तर, असा फेरफार स्वीकारण्याच्या व त्याप्रमाणे तो नियम पुन्हा प्रसिद्ध करण्याच्या किंवा तो नियम रद्द करण्याच्या राज्य सरकारास अधिकार आहे.

(४) या नियमांत अशी तरतूद करतां येईल की, त्यांचा भंग करणारा कोणताहि इसम, दोषी ठरविण्यांत आला असता, पराकाष्ठा शंभर रुपये दंडाच्या शिक्षेस पात्र होईल.

४२. [नगरपालिका व जिल्हा स्थानिक मंडळे यांचा विनियम करण्याचा अधिकार.] सन १९५५चा मुंबई अधिनियम १५, कलम २६ अन्वये गाळण्यांत आले.

सद्भावना-
पूर्वक काम
करणान्या
इसभांस
संरक्षण.

४३. हा अधिनियम, नियम व विनियम यांमध्ये सद्भावनापूर्वक केलेल्या किंवा जे करण्याचा इरादा आहे अशा कोणत्याही कृत्याबद्दल कोणत्याही इसमाविषय कोणताही दावा, खटला किंवा इतर त्रैध कारवाई दाखल करता कामा नये.

अपराधांची
दखल घेणे.

४४. ह्या अधिनियमाअन्वये दाखल करावयाचा कोणताही खटला, कालम १९, पोट-कालम (२) अन्वये अधिकृत केलेल्या व याबाबत सरकारने खाल अधिकार दिलेल्या अधिकाऱ्यांजून इतर कोणासहि दाखल करता येणार नाही, किंवा असा खटला त्याच्या पूर्वसंजुरीज्वळून दाखल करता येणार नाही.

संस्थानी किंवा
संघटनांनी
केलेले अपराध.

४४-अ. जेव्हा ह्या अधिनियमाखालील अपराध करणारा इसम हा, एखादी कंपनी किंवा इतर एकव्यक्तिभूत संस्था किंवा इसमाची मिळून झालेली संघटी (सग ती संस्थापित असो वा नसो) असेल तेव्हा, तिचा प्रत्येक संचालक, व्यवस्थापक, खिदणीस, अभिकर्ता किंवा तिच्या व्यवस्थेची संबंध असलेला इतर अधिकारी किंवा इसम हा, असा अपराध आपल्या नकळत किंवा संमतीज्वळून घडला असे सिद्ध न करील तर, असा अपराध केल्याबद्दल दोषी आहे असे समजले पाहिजे.

सरकारने
अधिकार
सोंपवून देणे.

४५. ह्या अधिनियमाने सरकारला दिलेले कोणतेही अधिकार व सरकारकडे सोंपविलेली कोणतीही कर्तव्ये ही, सरकारस योग्य वाटतील त्या शर्तीवर याबाबत सामान्य किंवा विशेष आदेशाद्वारे सरकार ज्यास अधिकार देईल अशा कोणत्याही इसमाल चालविण्याचा व पार पाडण्याचा अधिकार आहे.

निर्दिष्ट इसम,
पदार्थ किंवा
व्यापार अधि-
नियमाच्या
उपबंधांच्या
कक्षेतून
वगळण्याचा
अधिकार.

४६. राजपत्रांत आगाऊ प्रसिद्ध केलेल्या अधिसूचनेद्वारे व सरकारस ज्या शर्ती व निर्बंध घालणे योग्य वाटेल त्या शर्तीस व निर्बंधांस अधीन ठेऊन, असा अधिसूचनेत निर्दिष्ट केलेल्या कोणत्याही वर्गातील इसमाल, कोणत्याही व्यापाराच्या जिनसेस, व्यापारास किंवा व्यापाराच्या कोणत्याही वर्गास किंवा व्यापाराव्यतिरिक्त इतर कोणत्याही कारणाकरिता वापरण्यांत येणारी किंवा वापरण्याचा इरादा असलेली वजने किंवा मापे अगर वजन करण्याची किंवा भ्रमण्याची साधने यांच्या कोणत्याही वर्गास ह्या अधिनियमाच्या सर्व किंवा कोणत्याही उपबंधांच्या कक्षेतून वगळण्याचा सरकारस अधिकार आहे.

वजनाने किंवा
मापाने पदार्थ
विकतांना
क्षम्य समजतां
येईल असे
सुकीचे मान
विहित
करण्याचा
अधिकार.

४६-अ. सरकारस, सामान्यतः किंवा कोणताही व्यापार किंवा व्यापाराचा वर्ग यांच्या संबंधांत वजनाने किंवा मापाने पदार्थ विकतांना क्षम्य समजतां येईल असे सुकीचे मान विहित करण्याचा अधिकार आहे.

रद्द करणे व
सुधारणा.

४७. कोणत्याही क्षेत्रांत हा भाग अंमलांत आल्यावर,—

(अ) दुसऱ्या अनुसूचीचा भाग १ यांत निर्दिष्ट केलेले अधिनियम हे, उक्त अनुसूचीच्या तिसऱ्या आसनांत निर्दिष्ट केलेल्या अद्यदिवसा व रीतीने सुधारण्यांत आले आहेत असे समजले पाहिजे;

(ब) उक्त अनुसूचीचा भाग २ यांत निर्दिष्ट केलेले अधिनियम हे, ते मुंबई इलाख्यास लागू असतील तेथेच, उक्त अनुसूचीच्या तिसऱ्या आसनांत निर्दिष्ट केलेल्या अर्थपर्यंत रद्द करण्यांत आले आहेत असे समजले पाहिजे :

परंतु—

(१) ह्या अधिनियमाअन्वये रद्द केलेल्या अधिनियमांनुसार आधीच करण्यांत आलेल्या कोणत्याही कोष्टीच्या वेधनेस किंवा अवेधनेस अधिनियम अशा रीतीने रद्द केल्यामुळे बाध येणार नाही;

(२) ह्या अधिनियमाअन्वये रद्द केलेल्या कोणत्याही अधिनियमानुसार केलेल्या सर्व नमणुका, काढलेल्या सर्व अधिसूचना व नोटिसा, केलेले सर्व विधायक, उपविधायक व आदेश, केलेले सर्व करार व वाकल केलेले सर्व दावे व इतर कारवाया ही, ह्या अधिनियमाचे उपबंध, नियम व विनियम यांच्याशी ती विसंगत नसतील तेथेच, अंशलांत असण्याचे चालू राहिल आणि ती ह्या अधिनियमाअन्वये केलेली, काढलेली व वाकल केलेली आहेत असे समजले पाहिजे.

पहिली अनुसूची.

(कलम ४ प्रहा.)

प्रमाणभूत वजन व मापे.

वजन—

मुंबई तोळा १८० ग्रॅनांचा.

मुंबई शेर ८० तोळांचा.

मुंबई मण ४० शेरांचा.

तोळा, शेर व मण यांचे भाग $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{16}$ व $\frac{1}{32}$; आणि पटी २, ४ व ८.

अव्हाईट्पाईस रत्तल (पौंड) = ७,००० ग्रॅन आणि त्याचे भाग $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{16}$, $\frac{1}{32}$ व $\frac{1}{64}$ आणि पटी १, २, ४, ७, १४, २८ रत्तल (१ क्वार्टर), ५६ रत्तल, ११२ रत्तल (१ हॅड्जेट) आणि २,२४० रत्तल (१ टन).

ग्रॅन हे निवात स्थलांतील वजनाचे असे एक मूलमान (युनिट) आहे की, ज्यास १७९९-८४, ५८५ या संस्थेने गुणिले असतां टांकसाळ अधिकारी, मुंबई, याच्या आभिरक्षते असलेल्या इरिडिओ-प्लॅटिनम सिलिंडरच्या वजनाइतके वजन होते अशा इरिडिओ-प्लॅटिनम सिलिंडरचे वजन निवात स्थलांतील १७९९-८४, ५८५ ग्रॅनइतके असले असे प्रमाणपत्र ब्रिटिश बोर्ड ऑफ् ट्रेडच्या स्टॅंडर्ड डिपार्टमेंटने दिले आहे.

स्पष्टीकरण १.—८-१४३ विशिष्ट गुरुत्व असलेल्या पितळी वजनांनी भारताच्या प्रमाणभूत हवेंत (स्टॅंडर्ड इंडियन एअर) वर सांगितलेल्या इरिडिओ-प्लॅटिनम सिलिंडरचे वजन केल्यास ते १८००-००३९४ ग्रॅनइतके भरते म्हणजे जे पितळी वजन निवात स्थलांत १८००-००३९४ ग्रॅन भरते त्याचे वजन भारताच्या प्रमाणभूत हवेंत केल्यास ते वर सांगितलेल्या इरिडिओ-प्लॅटिनम सिलिंडरशी अगदी सधतील होते.

स्पष्टीकरण २.—मुंबई तोळांचे निवात स्थलांतील वजन १८० ग्रॅन असले. म्हणून त्याचे प्रत्यक्ष वजन वर सांगितलेल्या इरिडिओ-प्लॅटिनम सिलिंडरच्या प्रत्यक्ष वजनाच्या १००००८५६ इतके असते. परंतु व्यवहारांत वजन बरोबर आहेत किंवा नाहीत हे पडताळून पाहण्यासाठी वर सांगितलेल्या इरिडिओ-प्लॅटिनम सिलिंडर बरोबर अशा वजनाचे वजन हवेंत करून ती बरोबर आहेत किंवा नाहीत हे पडताळून पाहण्यांत येते, व म्हणून वजन बरोबर आहेत किंवा नाहीत हे पडताळून पाहण्यासाठी १८००-००३९४ ग्रॅन वजनाचा नेहमी उपयोग करण्यांत येतो.

स्पष्टीकरण ३.—“भारताची प्रमाणभूत हवा” या संज्ञेची व्याख्या पुढीलप्रमाणे करण्यांत आली आहे :—

उष्णतामान : ८५ डिग्री.

फॅरनहाईट = २९-४४ डिग्री सेंटिग्रेड.

हवेचा दाब : उष्णतामान ० डिग्री सेंटिग्रेड असतांना पाण्याच्या स्तंभाची उंची २९.८" किंवा ७५६.९१९ मिलिमिटर असते. कार्बन डायॉक्साईड गॅस : हवेच्या आकारमानाच्या ०.०००६.

वाष्पताण : ०.७५ इंच = १९.०५ मिलिमिटर. कलकत्ता येथील अक्षांश २२° ३५' ६.६" सरासरी समुद्रसपाटीवरील उंची = २२.६ फूट. कलकत्ता येथे भारताच्या प्रमाणभूत हवेच्या एक लिटरचे वजन १.१४९१७ ग्रॅम भरते.

घन पदार्थ मोजण्याची मापे :—

मुंबई शेर.

त्याचे भाग १/२, १/४ व १/८ शेर.

मुंबई छटाक = १/१६ शेर.

अदपाव = १/८ शेर.

अधोली = २ शेर.

मुंबई पायली = ४ शेर.

मुंबई सण = १६ पायल्या.

मुंबई माप = २ सण.

प्रवाही पदार्थ मोजण्याची मापे :—

मुंबई शेर.

त्याचे भाग १/२, १/४, १/८ व १/१६ शेर.

पटी २, ४ व ८ शेर.

इंपीरियल गॅलन.

पाईट = १/८ गॅलन.

घन व प्रवाही पदार्थ मोजण्याची मापे :—स्पष्टीकरणे :—

स्पष्टीकरण १.—मुंबई शेर म्हणून संबोधण्यांत येणाऱ्या समावेश शक्तीचे मूलमान (यूनिट ऑफ कॅपॅसिटी) हे भारताच्या प्रमाणभूत हवेत ८.१४३ निश्चित मुक्त्व असलेल्या पितळी वजनांनी वजन केलेल्या ८० तोळे निवृत्त बाष्पसिद्ध पाण्याने व्यापलेल्या आकारमानाइतके असते.

स्पष्टीकरण २.—इंपीरियल गॅलन म्हणून संबोधण्यांत येणाऱ्या समावेश शक्तीच्या मूलमानांत ६२° फॅरनहाईट उष्णतामान असलेले दहा प्रमाणभूत निश्चित रत्तल इतके पाणी राहते व त्याचे आकारमान २७७.२७४ घन इंच भरते व त्यांत प्रत्येकी निवृत्तस्थळी ६२° फॅरनहाईट उष्णतामान असलेले २५२.७२४ ग्रॅम पाणी किंवा बॅरोमीटर ३० इंचावर असतांना ६२° फॅरनहाईट उष्णतामान असलेल्या हवेत पितळी वजनांनी वजन करतां २५२.४५८ ग्रॅम पाणी असते.

लांबी मोजण्याची मापे—

वार (यार्ड)—

इंच = १/३६ वार, आणि

फूट = १/३ वार.

फर्लांग = २२० वार.

सेल = १,७६० वार.

वार हे लांबी मोजण्याचे असे एक मूलमान आहे की, जे टांकसाळ अधिकारी, मुंबई, याच्या अभिरक्षित ठेवलेल्या व प्रमाणपत्र दिलेल्या वाराबरोबर अगदी तंतोतत असते.

क्षेत्र व आकारमान :—

चौरस वार, चौरस फूट, व चौरस इंच, घन वार, घन फूट व घन इंच व घन इंचाचे भाग

आणा = १/१६ गुंठा.

गुंठा = १२१ चौरस वार व एकर = ४,८४० चौरस वार, जमीन मोजण्यासाठी.

स्क्वेअर = १०० चौरस फूट.

बास = १०० घन फूट.

दुसरी अनुसूचि.

(कलम ४७ पहा.)

भाग १.

सुधारलेले अधिनियम.

अधिनियमाचा क्रमांक व वर्ष.	संज्ञा.	सुधारणा.
सन १९०१ चा अधिनियम ३.	मुंबई जिल्हा नगरपालिका अधिनियम, १९०१.	गव्हर्नर ऑफ् बॉम्बे इन् कौन्सिलचे अधिनियम. कलम १४३ च्या ऐवजी पुढील कलम दाखल करावे; तें येणेप्रमाणें :— “ १४३. वजनें व मापें वगैरे तपासण्याचे अधिकार. अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, किंवा याबाबत नगरपालिकेने अधिकृत केलेला कोणताहि सदस्य किंवा अधिकारी यास (मुंबई वजनें व मापें अधिनियम, १९३२ याअन्वये केलेल्या नियमांत विहित करण्यांत आलेल्या जागेव्यतिरिक्त) ज्या कोणत्याहि जागेंत व्यापाराच्या प्रयोजनासाठी वजनें किंवा मापें अगर वजन करण्याची किंवा मापण्याची साधनें वापरण्यांत किंवा ठेवण्यांत येतात त्या जागेंत सर्व वाजवी वेळीं प्रवेश करण्याचा व अशीं वजनें किंवा मापें अगर वजन करण्याची किंवा मापण्याची साधनें तपासण्याचा अधिकार आहे.”
सन १९२३ चा अधिनियम ६.	मुंबई स्थानिक मंडळ अधिनियम, १९२३.	कलम ६१-अ नंतर पुढील कलम दाखल करावे तें येणेप्रमाणें :— (सन १९२३ चा मुंबई अधिनियम ६, कलम ६१-ब पहा.)
सन १९२५ चा अधिनियम १८.	मुंबई बरो नगरपालिका अधिनियम, १९२५.	कलम १७७ च्या ऐवजी पुढील कलम दाखल करावे; तें येणेप्रमाणें :— (सन १९२५ चा मुंबई अधिनियम १८, कलम १७७ पहा.)

भाग २.

रहू केलेले अधिनियम.

अधिनियमाचा क्रमांक व वर्ष.	संज्ञा.	कोठवर रहू केला तें.
गव्हर्नर-जनरल इन् कौन्सिलचे अधिनियम.		
सन १८७१ चा अधिनियम ३१.	भारताचा वजन व समावेश बाबतीचीं मार्पे यांबाबत अधिनियम, १८७१.*	संबंध.
सन १८८९ चा अधिनियम २.	लांबी भोजण्याच्या मापांबाबत अधिनियम, १८८९.	संबंध.
गव्हर्नर ऑफ बॉम्बे इन् कौन्सिलचे अधिनियम.		
सन १८२७ चा रेग्युलेशन १२.	मुंबईच्या ताब्यांत असलेल्या जिल्ह्यांतील सर्व ठिकाणी पोलिसची पद्धत प्रस्थापित करण्याबाबत, तिच्या प्रशासनासाठीं नियम करण्याची तरतूद करण्याबाबत व सर्व पोलीस अधिकारी व सेवक यांचीं कर्तव्ये व अधिकार निश्चित करण्याबाबत रेग्युलेशन.	कलम २०.
सन १८८६ चा अधिनियम ३.	मुंबई सर्वसाधारण परिभाषा अधिनियम, १८८६.	सन १८२७ चा मुंबई रेग्युलेशन १२, कलम २० यासंबंधी अनुसूचि ब मधील नोंद.
सन १८८८ चा अधिनियम ३.	मुंबई शहर नगरपालिका अधिनियम, १८८८.	कलमें ४१८, ४१९ व ४२०. कलम ४६१, कंडिका (ओ), उपकंडिका (१). कलम ४७१ मध्ये. कलम ४२०, पोट-कलम (२), कंडिका (अ), (ब), (क) व (ड) आणि पोट-कलम (३), कंडिका (अ) व (ब) यांच्यासंबंधी असलेल्या नोंदी.
सन १९०१ चा अधिनियम ३.	मुंबई जिल्हा नगरपालिका अधिनियम, १९०१.	कलम ४८, पोट-कलम (१), कंडिका (ई) व (ईई).
सन १९०४ चा अधिनियम ४.	मुंबई जिल्हा नगरपालिका (सुधारणा) अधिनियम, १९०४.	कलम ३.
सन १९२१ चा अधिनियम ४.	मुंबई शहर नगरपालिका (सुधारणा) अधिनियम, १९२१.	कलम २, कलम ४६१, कंडिका (ओ), उपकंडिका (१) हिच्याशी संबंध असेल तेथवर कलम ३ व कलम ४.
सन १९२५ चा अधिनियम १८.	मुंबई बरो नगरपालिका अधिनियम, १९२५.	कलम ६१, कंडिका (ह) व (आय).